Халкъийн вошала сийлахь-доккха цlей

Дуккхача къамех латта советски халкъ СССР хьаяь 50 шу дизара накъадода низ болаш, моакхаз санна кхотаденна а долаш, Коммунистически парте кулгалца цуй Программа, КПСС XXIV съезда белгалбаьча новкъа гlолла, бlубенней лаьрхlараш кхоачашдаран дlахьалхашкахьа а ухаш.

(«Советски Социалистически Республикий Союз хьаяра 50 шу дизара кийчо ярахьболча КПСС ЦК Сопам тlарч»).

Масса а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-Гlалгlай обкома, Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Советан Министрий Советан орган

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувла 1923 шера денз ◆ ПlАЬРАСКА, 8 декабрь, 1972 шу. ◆ № 147 (8853). Мах 2 кап.

НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АВТОНОМНИ СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАНА ОКТЯБРЬСКИ РЕВОЛЮЦЕ ОРДЕН ЯЛАРАХ ДОЛА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Нохч - Гlалгlай АССР къахьегамхоша коммунизм хьалъеча дахьа толамаш бахьан долаш республика хьаьча дийнахь денз 50 шу дизарца дувзаденнен Октябрьски Революце орден лойла Нохч-Гlалгlай Автономни Советски Социалистически Республикана.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель **Н. ПОДГОРНЫЙ.**

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь **М. ГЕОРГАДЗЕ.**

Москва, Кремль.
1972 шера 6 декабрь.

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГlАЛГlАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТАГА, НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АВТОНОМНИ СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКА ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМАГА, НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТАГА

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета, СССР Союза Лакхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета Нохч - Гlалгlайчен белхалошта, колхозхошта, интеллигенцина, берригача къахьегамхошта дег тlера некъа беаких цар даза ди — Нохч - Гlалгlай Автономни Советски Социалистически Республика хьаяь шовзткъе итт шу дизари цуьна Октябрьски Революци [illegible] дакъала а дуьйлуш.

Сийлахь - боккхача Октябрьски социалистически революцино денз хийцаи нохчийн гlалгlайн халкъий кхел, вай мехкан халкъашна а санна, социальни къизани lазапах мукъа бевлла уш, баккхи белхаш йоккхий тербкаш хьайхана цара шай пачхьалкхан, бахам, культура дегlаихуьлаче. Коммунистически парте кулгалца советски халкъий бlаргъчача цхьа дезале боккха а сийлахье а исторически некъ хьебинаб Нохч-Гlалгlай АССР къахьегамхоша. Цар хьинаре къевсам леттайбина Советски lедал оттадеан чlоагlдари дуьхьа. Сийлахь - боккха Даймехка тlом болча кана мостагlа эшаваре дакъа кхьийна, хlинта коммунизм хьалъеча шовшара деггlар хlинз а ду.

Дlаедахча укх шовзткъе итт шера эрейн вай Даймехкарча кхьийчен халкъашта вошаллашке повлъестан бlар бахьан долаш Нохч-Гlалгlайчен къахьегамхоше тlехьабисари нъоли дlаьнхий, доккхий толамаш даькхад экономикан культурен айича. Республика таханe дегlахк мехкдьтта доахар, мехкдьтта - химически, газ чакхбоахар, кхачан, машиностроени, приборостроени хьиче дола промышленность веаркlене дакъош. Технически дика кийчъаь йола колхозаш совхозаш вает, дуах, шура, бахцадаргаш, [illegible] кана кортбоалака продукци йоахаш дола деникий боккхаш а хинна дlахттай.

Дикка денихий хlакаш керегlдайнна халкъа просвещени, lилма, литература, искусства дакъье. Республика хьалхий университет, кункия lилма - техникан институташ, кхьера дешаре заведенеш кхелаьцаи. Хьалкхийнад лакха квалификаци йола кадраш. Кхадехе ноккхуш латт халкъа культурни бераеш кхьал-тарон.

Беакхен культурен дегlакхуьлача Нохч - Гlалгlай АССР къахьегамхоше доаха толамаш — КПСС ленински къамий политикие, советски общественни пачхьалкхий стрей тахаре, СССР халкъий деттагlан дахарг ца хилара тешам.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета СССР Лакхехьарча Совета Президиуме, СССР Министрий Совета дlахайкаду Нохч - Гlалгlай АССР къахьегамхошна партийни организаца кулгалца экономикан культурен дlахе ейир дукъа тlехь-тlайоагlача хана а тlагlортта къовсам леттаберглагах, СССР хьаяь 50 шу дизара сийна лелаича социалистически яхье, КПСС XXIV съезда исторически решенеш кхачашьеча ярда толамаш доккаргданга шоаш чlоагlо дег тийша хилар.

Даьнъала хийла Нохч - Гlалгlай Автономни Советски Социалистически Республика!

Даьнъала хийла Советски Социалистически Республикий Союз — вай Даьзен халкъий деттагlален кревам чlоагlала!

Даьнъала хийла советски халкъ ленински къаьхьагlа коммунизма кетелога дугаш йола Советски Союза Коммунистически парти!

КПСС
ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ

СССР
ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА
ПРЕЗИДИУМ

СССР
МИНИСТРИЙ СОВЕТ

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГlАЛГlАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТАГА НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АВТОНОМНИ СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКА ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМАГА, НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТАГА

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиуме РСФСР Министрий Советан дег тlера доаца боаикх Нохч - Гlалгlайчен белхлошта, колхозхошта, интеллигенцена, берригача къахьегамхошта цар даза ди — Ленина орден лелаеча Нохч-Гlалгlай Автономни Советски Социалистически Республика шовзткъе итт шу дизар даькъала а дуьцаш.

Сийлахь-Боккха Октябрьски социалистически революци кетьйлара еалангара денз хийцай Нохч-Гlалгlайчен халкъий кхел, социальни lазапах мукъадаьлхад уш, шера тараеш къайийлай шарна шоай пачхьалкхаш, бахам, культура дегlахкуьлаче.

Вошалхашка долча СССР халкъий бlарччача цхьан дезале Коммунистически парте кулгалца Нохч - Гlалгlай Автономни Республика къахьегамхоша боккха исторически некъ хьебинаб, бlаьш шераш хьалхагlа денз тlехьадисе хилар дlадаьнихад, доккхий толамаш даькхад экономикан культурен дегlакхуьлача, халкъа хьал-таро лакхъеча.

Советски lедал латтача шерашна белхлошо, колхозхоша, интеллигенцо шоай са ца кходеш къахьегар бахьан долаш, вай махкарча дерригача халкъий повлъестаца пачхьалсе занахьа тlехьайнса нестара маттиг хинна Нохч - Гlалгlайче чlоагlа дегlаенна экономика а йолаш йола социалистически республике а хинна дlаяттай. Тхьоаза хlана хиннадац цьина дукхагlа хинна доаха мехкдьтта, чlоагlа дегlаенай мехкдьтта чакхдоеха, кхачан, газаш, химически промышленность, машиностроени металлообработки.

Оалангара денз хувадеш хиннад юрта. Чlоагlъенай колхозий совхозий экономика, дикиа дукхагlа йоахаш пачхьалкхангнга лакхаши а юрта бахама продукташ.

Республика таханe дегlаух къаной литературен искусствон, дукха школаш, кхьара специальни лакхарен дешара заведенеш, lилма-техника учреждениш, клубаш, библиотекаш а. Оалангара денз тоаденнад бахача наха ду лерий хьалхьостал. Хьалхнийнад нохчийн гlалгlайн къамех болча хьехархой, лорий, инженерий, техникий, юрта бахама специалистий кадраш.

Нохч - Гlалгlай Автономни Республика къахьегамхой материальни духовни вахар тоадеара къаьгга хьахьонх советски пачхьалкхан общественни стрей тахар, ленински къамий политика, дехергдаьца СССР халкъий деттагlан нетдалар.

Шоай дерригa низаш партийни организаца кулгалца КПСС XXIV съезда решенеш кхачашьяра, ССР Союз хьаяь 50 шу дизара бехк боагlача тайпара накъабахара тlадерзаду республика белхлоша, колхозхоша, интеллигенца.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиуме, РСФСР Министрий Совета дlахайкаду Нохч-Гlалгlай АССР къахьегамхоше экономикан культурен дlахе ейир, общественни производства эффективность лакхъяр духьа тlехьа-тlайоагlача хана а тlагlортта къовсам леттаберглагах шоаш чlоагlа дог тийша хилар.

Даьнъала хийла Нохч - Гlалгlай Автономни Советски Социалистически Республика!

Даьнъала хийла Советски Союза халкъий дакъаргдаца деттагlа!

Даьнъала хийла советски халкъ бlубенна ленински къаьхьагlа коммунизма кетелога дугаш йола Советски Союза Коммунистически парти!

РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА
СОВЕТА ПРЕЗИДИУМ.

РСФСР МИНИСТРИЙ
СОВЕТ.

КОТАЛОНИЙ НОВКЪА

Р. ВАХАЕВ,
Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совета председатель

Тахан вай белгалдоаккх Нохч-Гlалгlайчен автономе 50 шу дизар.

Дlахорча бlаьш а эзараш а шерашка вай халкъо бераал оалеш дукхавезаш хургва дуккхача къамий социалистически пачхьалкхе хьаь партеи халкъан баьчча В. И. Ленин.

Советски lедал делалехьа пачхьалкха Россе гlазьайнсача йистоех цаl хиннай вай край.

Советски халкъий дуккхача къамех латтача сийлахь - боккхача дезале нийссарчарна юкъе нийсса йола Нохч-Гlалгlайче тахан—йоккха индустрии чlоагlа дегlаенна юрта бахамий йола республика.

Советски lедал латтача шерашка 100-зза совгlа лакхъенна промышленни продукце объем, хlаьта машиностроене продукци—570-зза! Хlана 4 ди кхоачаш йоацаш хана республика хьаю бlаргчача 1913 шера еш хиннар миссел продукци.

Чlоагlа дегlадаьккхад промышленность керттера доакъош—мехкдьтта доахар, мехкдьтта чакхдоахар, машиностроени. Латтагlара доаккха мехкдьтта 50 шера 14-зза дукхагlа хиннад. Алкха цхьан 1971 шера вай мехкдьттахоашкара 21,6 миллион тонн мехкдьттан lалаьмата дукха мехкдьтта продукташи кхаьнай Даькенга. Хlаьта мехкдьтта дакъе боараенга диллеча хlана мехка махкагlа моттиг йоац республика.

1220-зза дукхагlа хьаю химически продукци. Нохч-Гlалгlайчен мехкдьтта химе флагмано—Грозненски химически комбината геттара чlоагlа эшаш йола продукци тел махке — полиэтилен, фенол, ацетон, синтетически спирт. Цу комбината арахецача ек продукцена пачхьалкхан дикала Знак енний.

Республике хьадаьд промышленность керда доакъош: энергетически, химически, приборостроени, дайга, чlаьгlар доахар, кхадараш. Вайнахьа болхлой кадраш кхеош йола керда промышленни центраш хьалъэттай городашка — Малгlабике, Гудермесе, Назране, Аргуне.

Доккхий хувцамеш хиннад юрта бахаме а. Хlанзарча эгтара толамагlа йолча юртбахама техникаца кийчъай колхозаши совхозаши. Хьалхаe lомаденнад вай керда культураш — шекара свекла, дуга, гlьамка. Промышленность комсаш лелаю йоккха район а хинна дlаяттай республика. Хlана 22 эзар гектар латта дlалоац комсаша. Колхозаши совхозаши доккхий толамаш даькхад хьайбай бахам дегlабоалабеча а.

Боккха болх чаккбаьккхаб хий детта системаш хьалъяра. Революци ялалехьа 2 эзар гектар мера ца хинна хий детта латташ 1971 шера 115,5 эзар гектарега дlакхаьчар.

Социализм хьалъеча шерашка Нохч - Гlалгlайчу социальни культурни вахара даьча боккъонца долча революционни тувцамеша духовни лоелаи боадонна кlалхардаьнхад вай халкъ, вдамлено lоввьча культурни ганзагlа дерзадаь кa.

Лакхерен юкъера специальни образовани йолаш 50 эзар совгlа специалист ба вай халкъа бахаме болх беш, кlаьта царна юкъе дукха ба нохчийн гlалгlайн.

527 общеобразовательни школа дешаш 280 эзар сег ва, педагогически болх бу 12 эзар хьехархочо. Республике а 28 эзар гаргга студент деша вагlаш йола Грозненски мехкдьтта институт, Нохч-Гlалгlай пачхьалкхан университет, 12 юкъера специальни дешара заведени.

Вайна кaрагlдувлараше хьахьоал деррига советски халкъаша цхьана кьега яьа, цар шоайна вlашки вежарашза новкъостал деш хилар, боахами культурен дегlакхувлара юкъера дакхарш кхоачашдеча беркате цхьана къахьегаш хилар. Республика барт тайна цхье доаза санна балаши. Хьалхагаши ба 30 совгlача къамех йола чая. Цар хьинареча къахьегама лаккха мах баь партеи правительствон.

Граждански тlом болча шерашка контрреволюцена турпала къовсам лоаттабераи мехкдьтта промышленность юхамоттаттаьраи 1924 шера Цlеча Байраха орден енний грозненски пролетарията.

Эгтара хьалхарча пятилетка заданеш оаш шераш аз шерашка кхоачашъяраи 1931 шера Ленина орден енний грозненски мехкдьтта промышленноста.

Халкъа бахам дегlабоалабеча дакъа толамаш бахьан долаш 1965 шера дезагlа дола совгlат деннад Нохч - Гlалгlай республикана—Ленина орден.

Вай республика дешача хьалхьашта цlакха а бицлургбац Нохч - Гlалгlайчу советски lедал оттадари чlоагlдари духьа шоай цlий махкадаь вахар дlаденнан бола эрсий, нохчий, гlалгlай, кхийча къамех бола нах.

Тийрка йиста хиннача революционни боламан Советски lедал оттадар дуьхьа лоаттабаьча къовсаман корте латтаб сийлахь-боккхача В. И. Ленина соратник Серго Орджоникидзе С. М. Кирови.

Доккхал даш дег чу доаттаб вай революционни болама кулгалхой граждански тlема турпалаши — Н. Ф. Гикало, Шерипов Асланбек, Ахриев Гапур, А. З. Дьяков, дукха кхыбараш. Вай сий деш дагахьоаб Советски Союза Турпалий Нурадилов Ханпашай, Галушкин Бориса, Мирзоев Хаваджи, Заболотный Ивана, Бейбулатов Ирбайхана, Алексеев Николая, дукхача кхычар денала гlулакхаш. Доккхал ду вай Социалистически Къахьегама Турпалий — Летковская Таисий, Кагерманов Оалхазара, Баратовa Лемай, Паук Марияй, Албогачиев Артагlа, Эсмухамбетов Наурдa, Муслимова Тамара, кхычар гlулакхаш.

Бераlагlча пятилетка 68,4 процент лакхъенна промышленни производства объем, къахьегама васарле — 40,2 процент. Продукци 40,6 процент дукхагlа ерашцай мехкдьтта чакхдоахараше мехкдьтта химикаше. Культурно - бытовой цlагlача болх [illegible] гlулакхашта лаьрхlа товараш 2,5-зза дукхагlа ерашц. Республика промышленноста продукци дунен 20 совгlача махка экспорте ухийт.

Ерригa йоахадаш йола бахама продукци 30 процент дукхагlа хиннай, цу даькъа генераши—47 процент, шераш свенла — 28, башадаш — 16 процент, хьаммаш 5-зза, комсаш — 23-зза, дуаз — 18 процент, шура — 24, фуаш — 44, тlа — 16 процент.

Республика халкъа бахам чердача хийкагlча рубежашна бергйе кийсагlча пятилетка,

Дlаю дегlайоагlарч мехкдьтта, газон, мехкдьтта-химически промышленность, машиностроени, приборостроени, гlишлонхой индустри.

Юртбахама производства материально - технически база чlоагlъяра шерра программа чакхъякха лаьрхlад республика: 1971 — 1975 шерашка юрта бахам дегlабоалабергa дlахийта лаьрхlад 340 миллион сома пачхьалкхан капиталовложенеш, царех 130,2 миллион сом — хий детта систе[illegible] маш хьалъерган латтагlа вай декхаргаш.

Социализм хьалъяра оттаьа ленински план кхоачашьяр дукха — промышленноста индустриализаци, юрта бахама коллективизаци, культурни революци эр дуьха — лоаттабеча къовсаме массаза а СССР дерригача халкъий, эгтара хьайза сийлахь - доккхача эрсий халкъа оагlув хобеннаб нохчаштеи гlалгlаштеи. Вай къаман кадраш кийчъе новкъостал ду вайна Москварча, Ленинградерча, Ростоверча, Киеверча, мехка кхыча городашкарча институташа.

Нохчаши гlалгlаши баркал а оал, сий а ду вонкхагlволча вешинй — сийлахь - вокхача Ленина лебаь мотт хьехаделлача эрсий халкъа. Сийлахь - доккхача эрсий халкъа мотт шоллагlа наьна мотт а хинна дlаяттаб вайнаха, цунга гlолла шоайна къамаьлаш дең гlулакхаш леладен йиш хиннай къамий.

СССР хьаьаь Нохч - Гlалгlайчен автономен сийлахь 50 шу дизар белгалдоаккхаш вай цlенача дег тlера кхетаду, селлаpe доккхий кlамаш керагlдувлараш хьакхьалеча политически баьччана, тоххамаз чакхьаьннача кулгалхочоа, советски халкъа низ болча вешагарда — Советски Союза Коммунистически партена, цуй ленински Центральни Комитета вайн декхарийна хилар.

Нохч-ГӀалгӀайче—советски

ПЯТИЛЕТКАЙ ТУРПАЛАША ДУЬЦ

АХ БӀАЬ ШЕРА-ЦХЬАН ЗАВОДЕ

АХ БӀАЬ шу совгӀа ду аь «Красный молот» заводе болх бу. Цхьабакъда, хӀинцарча заводе вӀалла а тара ца хӀоттар со цхьан хене расхьалин кхина «Молот» аха завод. Къьна оборудовани, тиша, боьде помещенеш, тоьаш боцу лакха квалификаци йолу болхлой. «Молот» заводе аракеца мехкадьтта оборудовани а цунга хьажжа эсала яр.

1925 шера «Молот» заводе мехкадьттa доьхача эша носелаш аракеца «Свобода» аха завод вӀашагӀтеха кьалийр «Красный молот» аха керла завод. Цу шере дукха оборудовани кхаьч тха заводе. Кердача станокаш тӀа болх бе говза болхлой эшар. Цу хене фрезировщикалла болх беш хинна со уж болхлой Ӏомабе мастералла вахийтар. Дукха бо аз Ӏомабь нах. Цхьаберш хӀинца пенсе бaкa а бо.

14 шу дьхина кӀьник вар со укказа балха венача хана. „Са дерриге вахар заводаца дувзаденна да. Сог хинна дӀаваьхар со заводе. Тайп-тайпарa болхаш дьаьд аз укх ах бӀаь шера: токарь, фрезировщик, мастер, вокхагӀерла диспетчер, цеха начальник хиннеa, кьыдола балкаш дьаьд.

1966 шера пенсе вaхa ва йоллашаьа а кхы цӀарӀа Ӏе сатем боцаш № 13 йолча цеха начальница заместителалле болх беш ва со. Са къахьегама беккъа мах баьб Даьхено. Сона делла «За доблестный труд» аха медаль, «Социалистически кхьe отличник» аха значок, дукхa сийлен грамоташ, къахьегама хинкка тӀа дӀаяздина администраце кхьa баркалаш, заводa къахьегама Сийлен книгехь тӀа хьалхарчарна дӀаязьбьй са цӀе.

А. ОРИИН,
«Красный молот» заводa № 13 йолча цеха начальника заместитель.

Езача Даьхенна...

ШЕЛКОВСКОЙ районе Ленина цӀерагӀча колхозe шуриа-товарни ферме доярина болх бу аз. Цаьа дезай сенне барттайнa а тха ферма беккха коллектив.

Механизировани а тха ферма. [illegible] чура шо транспортерaца [illegible], автопоилкаш [illegible] хьайбашна ва. Механизаци дегт доэкаш.

Ишта [illegible] 30 шу [illegible] Немецки фашисташ [illegible] леттaш хало за яр иа, 1943 шера дояркалле беккa [illegible] 30 шу дела [illegible] ва за. Даьхена цӀерагӀа эшар кьайбай продукция [illegible] а шура. Цу хана [illegible] Ӏеттегара 2000 килограмм шура [illegible] ар [illegible] доярш. ЧӀогӀа [illegible] дар шу хана деррига [illegible]. Доахан [illegible], цар Ӏодa [illegible] а [illegible] дезо. Хорра [illegible] шу [illegible] хана Даьхена [illegible] чӀогӀа эш [illegible].

[illegible]

ХӀаьта [illegible] тӀа, Укх шера кӀора [illegible] Ӏеттегара 2300 килограмм шура [illegible] эвеш а со, хӀаьта аз дени денналар 2400 килограмм шура. ХӀаьта дешар фуд! Душьаш ата бетта кӀорa [illegible] Ӏеттегара 2890 килограмм шура эашкай аз. ХӀанз аз болх бу тӀадеагӀана шера цхьоалагӀча квартале чекх.

Е. ГАВАРАЕВА.

ТХА ИНТЕРВЬЮ

СССР кхоллайеллачул Нохч-ГӀалгӀайчу [illegible] кьаса даьшаш ах бӀаь шера мехкадьтта доакха [illegible], мехкадьтта [illegible] химически промышленность [illegible] дегӀаяннай. Цунна цу доккхий дӀахьора [illegible] тха корреспондента доьхча хеттаре [illegible]:

Б. НАЗАРОВА,
«Грознефть» объединене [illegible]

БОККХЕН хало некъ ба Нохч-ГӀалгӀай республика мехкадьтта доахача промышленносто ах бӀаь шера хьабевар. Советски Ӏедал даладехьа хьиййла хиннача Старопромысловски, Новогрозненски (Октябрьски), Вознесенски мехкадьтта доахача районаштӀа цу шерашка ӀетӀахтийттай керда мехкадьтта доака районаш: МагӀалбик, Горагорск, Гудермес, Ташкала, Правобережни, Новогрозненски, Карабулак-Ачалуки.

Аьттал чекаркаш мехкадьтта кхочадехьнад дьина хийттача хане республикерча геологаша, бурувдеттарaша гучадаьккхар тӀехкӀоаргача мелови тӀеннашка доалла «Ӏаьржа дошув». Цуа тӀехьагӀа Къалбасара Кхоалa районашта юкъе хьалхара моттиги Советски Союзе кхелагӀа моттиги лаьцар оай мехкадьттахоша.

Хьалхарча пятилетка дина шера мехкадьтта промышленноста реконструкци йра балхаш дика дакхдьхар. Хьалхара пятилетка 2,5 шера кхочаьийр, 1931 шера дракхаш хинна мехкадьтта 8 млн. тоннага кхаьчад. Из балхаш долаш Грозненски мехкадьттахоштa елар Ленина орден.

1943 шера «Грознефтa» мехкадьттахошта хьалхашка оттадаь деххар дӀа-[illegible] дукхагӀа бурув тохлга а мехкадьтта доалла керда моттигаш гучайоахилга а. Старопромысловски районе турбини кьиснаь бурув а тоха хьайилар Ташкала аха керда моттиг. Майконски, тӀерчей кӀаларчей тӀоапашка мехкадьтта доалла керда моттигаш гучаяхарах кхоачаьбаь а ца Ӏеш грозненски мехкадьттахой тахка болабелар тӀехкӀоаргача мезозойски тӀоннашкара «Ӏаьржа дошув», 3000—3500 метр бурув а деттaш. Хьинаре къахьийгача бурувдеттарaша, геологаша Карабулаке йоккха мехкадьтта кӀеж тохийтар. Ништа мехкадьтта кӀеж тохийтар Горагорске, Хаян-Керте, Вознесенске, кхычахьa.

1971 шера 20,4 млн. тонна мехкадьтта даьккхар. Цхьабакъда, укх тӀоахьарча шерашка лаьттан чекаркара доаккха мехкадьтта кӀезигдала долаелар. Цхьаберш из кхочашденнад аха баьлар. Из бакъ ца хиларахи республика лаьттан чекашка из дукха-хилараха тха дог тийша да. Из къаьгта кьахроа Правобережни, Минеральни аха моттигашка 5 эзар метрал кӀоаргагӀа мехкадьтта доалаш хилар.

ХӀана минеральни-е аха моттиге бурув тохаш а начальник Попов верте летта коллектив. Йиш бетта 4 эзар метр совгӀа бурув техаэ ю.

ШоалагӀйола разера а 6500—6800 метр кӀоаргача юрски тӀоапашкара мехкадьтта дака долалар. Цу тайпарча кхьь скважина бурув тока доладурга 1973 шера. Уж тӀоапаш карадерзадича дукха мехкадьтта дурга. Цуа совгӀа скважинашта еш йола капитальни ремонт сихагӀа чакхьяьхьара бригадаш Ӏаламъеш летт цу гӀуллакха эшаш йоача кердача станокашка. Цо дукхагӀа хулийтаргда хьадоешаш аха мехкадьтта. ТӀоапашта иш тӀадоаттабара йола дукха объекташ хьалъергьа республика мехкадьтта доахача районашка. Цу гӀулакхо а алсамдоакхаргда мехкадьтта.

Г. ПАЛЬЧИКОВА, «Грознефтехимзаводы»
объединене начальника

ХӀАНЗАРЧА Нохч-ГӀалгӀайче мехкадьтта чакхдоахаш мехкадьтта [illegible] промышленность йоккха производствени [illegible] 70 совгӀа тайпа продукци [illegible]. Из вай мехкадьтта дукха [illegible] а дезаа арахьа [illegible] совгӀа мехка а дӀахоача. Дукха [illegible] химически продукташ дуна дикагӀйолча стандарташта яйса я.

[illegible] ах бӀаь шера Ӏераа [illegible] хиннад чакхдоаккхаш [illegible]. ХӀана [illegible] чакхдоахачa мехкадьттахимически промышленность арахеца продукци вай республико [illegible] арахецача [illegible] дахьагӀа [illegible] совгӀа я.

«Грознефтехимзаводы» объединене [illegible] ах бӀаь шера [illegible] хеза бола кулгалхой.

Грозне[illegible] дукха [illegible] технически ноахбаьха ду [illegible] мехкаршка долча [illegible] мехкаьшкара мехкадьтта чакхдоахеш [illegible] промышленность дегӀадоалара, уж къахьегаш ба Болгаре, Чехословаке, Индe, Эфиопе, Кубе, кхыча мехкашка.

1971—75 шерашка СССР халкъа бахам иха шера кланагӀа дегӀабоалабаь йолча КПСС XXIV съезда директиваш тӀа белгаладаьккхад мехкадьтта чакхдоака промышленность 1,3-зза мехкадьтта, химически промышленность 1,[illegible] дегӀайоалара. Промышленноста цу доаш[illegible] къахьегама овсара [illegible] лаккхургья. Арахеца мехкадьтта продукташ [illegible] дикагӀа хилийтара деккарош хьалхашка оттa[illegible].

Тха техническо-экономически [illegible] тоалара, арахеца мехкадьтта продукташ дикагӀа хилийтара «Гипрогрознефть» институто оттаьча проекташ [illegible] Грозненски мехкадьтта чакхдоакха заводаш [illegible] каталитически риформинга установкаш, [illegible] боккхий установкаш [illegible] дӀа [illegible].

Заводаш реконструкци яра йолча программа СССР Министерство [illegible] хьажа а хилла йола реконструкци яра балхаш шин этапе [illegible] чакхдоакха. Укх пятилетка реконструкци яра хьалхара этап чакхъяьча тхо [illegible] дукха [illegible] 3,5 [illegible] дукхагӀа [illegible] 23 [illegible].

Дукха [illegible] мехкадьтта чакхдоакха промышленноста а. [illegible] 16 процент, [illegible] 15 процент дукха [illegible].

Мехкадьтта продукташ дӀаяхийтара Грозный-Армавир аха трубопровод дилларгья. Дукха балхаш дергда керда техникех дикагӀйола технологи производствана юкъехьаьрa, арахецача продукци ассортимент шерьара, производствени процессашта механизаци автоматизаци яра.

ПятилетцагӀа къахьегама овсарле 42 процент лаккхургья. Цу шерашка хьинаре къахьегаргда рационализатораши изобретателаши. Цар хийцаьача предложенеша, изобретенеша 8 миллион сом пайда бергба.

Укх пятилетка дукхача цӀаха чубаха кӀенош, культурно-бытови объекташ хьалъергья.

КЪОНАЧА ГОРОДАША—ЮБИЛЕЙНА

МАГӀАЛБИК—СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ГОРОД

Фоторепортаж

[illegible] МагӀалбик [illegible] мехкадьтта [illegible] шера а боеш хиннаь. Цхьабакъда, 1933 шера мара мехкадьтта [illegible] балхаш [illegible] укхаза.

[illegible]

[illegible] мехкадьтта гучабаьлар.

МагӀалбика сиха дегӀаре эхача промышленноста Наркома Г. К. Орджоникидзе кӀорра дувзаденна да. Цхьанена тӀехьа моллагӀа отташ Терски доккьашка хьалъуттa аьлар бурув тоха аьлашь. Цунна цхьана дегӀала аьлар наь бола. [illegible] Цар лерда тӀа 1939 шера хьахилар город МагӀалбик.

[illegible] МагӀалбик бурув деттарой. [illegible] гара хьалха сиха бурув детта баьлар уж.

МагӀалбика [illegible] цхьан воца [illegible] Герой [illegible] тӀора.

Цхьабакъда, тӀом чакхбаьлачул гӀоналгӀа балхаш сиха [illegible] мехкадьттахоша.

КӀоаргагӀа бурув детта дааьдар МагӀалбика. [illegible] шера [illegible] МагӀалбиккера [illegible] [illegible] мехкадьтта дира [illegible] тӀоадашкара.

Санитарни хьалайча [illegible] кӀаьта тӀехьарча хана [illegible] дааьара а чӀогӀа аьтту [illegible] дӀаво город [illegible]. Генеральни планах город Сунженски [illegible] [illegible] кӀаьнчекка лаьрхӀар.

Хьалха даьсса [illegible] [illegible] кердача гидростроительни [illegible], керда хьаргьача городашна [illegible] дезаьра гӀирсаш дола [illegible].

ХӀора шера [illegible] гӀа мехкадьттахой [illegible] [illegible] вӀашагӀйардa [illegible] ахд тениш, [illegible].

Йоай города сий [illegible] МагӀалбика къонача [illegible] доай традицеш дӀаьо а хьыя.

Къаьстта дика къахьег [illegible] Александр Яковлевича кулгалдача бурув деттарой бригада. [illegible] [illegible] шера [illegible]. Укх шера 3000 метр кӀоаргa бурув тоха [illegible] ер из. Из доакхо 6 бетта [illegible] бурувдеттараша.

Т. АРЧАКОВ.

СУРТА ТӀА: (лакхе) [illegible] (лахе) Аьйдели синош. Автора сурташ.

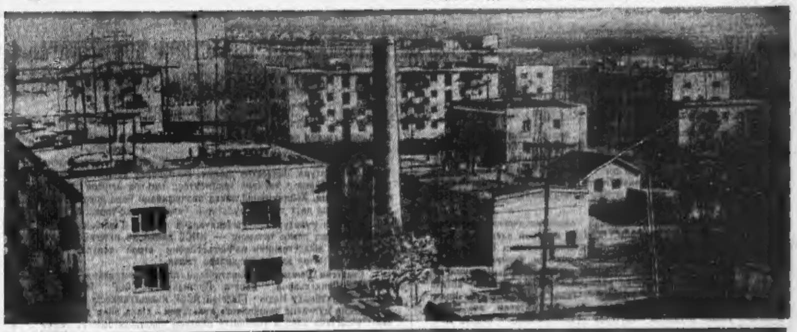

ПЯТИЛЕТКАЙ ТУРПАЛАША ДУЬЦ

ХЬИНАР КХО ЦА ДЕШ

ПХИЙТТА шу мара даьннадацар са 1920 шера Грозненски локомотивни депо гӀонцелла балха эттача хана. Хало яр из. Контрреволюционераша шоашта могар дора депора, машиннаьха тӀара балхаш доаладе гӀерташ.

Чакхдаланзар цар йоаа гӀулакхаш, царна дега хьинар. Ди тӀехьага чӀоагӀлуш леттар къона Советски пачхьалкха. Массане а низ ца кхобеш къахьегарах тха депо болх тоалуш боагӀар.

Слесара специальность Ӏомаьнул тӀехьагӀа массехк шу даьккхар аз ремонтни мастерскеш болх беш. Цул тӀехьагӀа машинистa гӀонча а машинист а волаш болх бир.

Социалистически индустри хьалъяра оарцагӀдаьнадаь дерригa советски халкъ. ХӀара денна шерагӀа яржаш летар социалистически лаь.

Дика боли бераь КПСС членалла дӀайийцар со. Аз а са коллективaш а дукхагӀйолча вени цхьа сменегӀа къахьегар.

1935 шера «Стахановски болхнe ударник» аха значок елар сона. Дукха беркалеш аьхар, ахчан премеш тийлар.

1940 шера дена партийни организаци [illegible] балхаш деш хилар.

Партон правительствано лакха мах бир са балха. Къахьегама ЦӀеча Байракха орден, «За оборону Кавказа», «За доблестный труд» аха медалаш, 1952 шера енна Ленина орден — уж да сона денна деза совгӀаташ.

1955 шера дена локомотивни депо денна арадуьлача газете редактор ва со.

Г. АНОХОВ.

ЦУ ХАЛАЧА ШЕРАШКА

СИЙЛАХЬ боккха Даймехкa тӀом чакхбоалаче беттaшка дар из. Цу хена мехка торо хилар кьалха дена юкъагӀдиса хина гӀуламхаш кхочашдара гӀабера. Дукха ха яр грозненски мехкадьттахошта ТашкалеpаК «Ӏаьржа дошув» доалаш хила аза район дагайоалла.

1945-ча шера февраль бетта «Грознефть» объединене комиссе къоастайир № 8 йола керда скважина хургйола моттиг. Наькъаш во дале а транспорти материалаши ца тоьаше а гӀишлошъераши лоацкача хана хьалийр вышка, оборудованена монтаж йир слесараша. Царна тӀехьа цу скважинане бурув тока ca бригада вкар. Балха тӀеттуеш вар бригада кӀера сог.

Цхьабакъда, мехкадьтта тоалуш дацар. Сагота хьуьзаp со цу денешка. Нийсача шерал тӀа дийхьогӀ тхо, дьмна, хетар. ХӀаьта а дукха за елапеьа скважина мехкадьтта кӀеда техар.

МоастагӀчох леташ вӀалбиса халкъа боеш [illegible] тӀабара эргача терена пайда эца гӀерташ къахьегар цу хана тха эӀамигача коллективерча кӀера сего. Цудукха за йоалаз дӀадоладаьча кӀера гӀулакхах. Даьхена а диадер шина дӀу совгӀаташ. Ташкале 1944 шера дена 1955 шерега кхочаьза со брига баьча увхе массехк правительствени совгӀат даlар сона. Царна юкъе Ленина, Къахьегама ЦӀеча Байракха ордена а йолаш.

Из за во митта юкъарa мал майе долаш да. Ташкале дийнаь сай къахьегама наькьа со юкъахечa цу заман озагӀа корзагӀш сона.

А. МАКАРОВ,
ешт дешо мехкадьттахо.

КЪОНАЧА ГОРОДАША—ЮБИЛЕЙНА

НАНА-НАЬСАРЕН ДОГ

«Ой, Москва ма хилари уххох-м» — яйкхар Назране машинаша наькъал дехьа ца ковлийташ сона юхе хьаттеча сагага. Цахаддаш йолх «Волгаш», «Жигулеш», «Москвичаш», автобусаш, «газикаш». Цхьа эзар ах эзар хилвал я уж укхаза. 1930 шера еррига Наьсаре хиннача вах-ах «полуторках» хьадоладенна беркат да из.

ЦӀенъенна дӀаьхинай массехк шу хьаьха Назране хьачуэ за хьунагӀара кхуьнача десал етта вордаш. Наггахьа мара кхетац ГалашкарaЮ, Мужечара тийда хадча даьхаш йоагӀа машина а, гай кӀор эша гулбенна нах. Сигала бессара газ йоаг наьха «пигале» пишкаш чу, предприятей, организацей котельнешка. Наьсаречa дошеча хьуний газаш тоалуш, хоалуш йоагӀа. Бастта пионерски лагераш, къахьегамхошa садоӀа моттигаш ехка йоалатургья цу курортни моттигашка.

Дукха ергалелаш хоалу Назрена улапашка гӀоала делаш. Деккха хӀама да це укх тӀоахьарча шерашка деха дагӀ. Хоаьца, кердача цӀеной гӀирсех товена улицаш дукха я укхаза, хӀаьта 1957 шера уж шиъ мара ацар. ХӀаьна кхы а хьалхагӀа, 1860—70 шерашка пхьакха а хиннаш, ахбале яраь цӀагӀ мара.

„Барзэ, пӀорта, къе хиннай «Вокзале». [illegible] Назрен [illegible] хьежна буваш, са мел хиннай кӀудалкта, гӀунагӀанна летор до нах хьагӀахьехаш бахла цӀаьта [illegible] вахаш. Хьажа хьайна, хьаьхайла нӀагӀа делаш чоалх хувда баьхка нах.' Из дӀахха из дагайохаза валах тахан Нохч-ГӀалгӀайчен автономе 50 шу дузача денешка. Ше-шагӀа духьала ух из яйрча сурт. Цунца цӀа ийсина болчча чайнара бозбарзбаш тахьара цо балха хали [illegible].

Села гаьна аха а дезаш цу гӀуллакха-м. Тезарга [illegible] хьолха из пишта хинний хьежача а. Ер из деза дй хьалгадоагӀаш сенаь бу хадерга из новш хулар тхо, районa газета боллаой. Мелгазаоди кирпичашкаш ю къахьа, аз хьаттаь Ӏачхаа хила заводаш мара ух кхы промышленни предприятиш яцар укхаза.

«Кирпишк ца тохьаш сиха пох' удийтача массача пердех из дикдей, кхы хоастасе ХӀама-м дац тхаь, — аьлар кирпишашкаргара.

Кхы мнн хиладар тха поаллаха уллача мельзаводе дахача а. ХӀана ма цу хана хиннача кхоза-дяахаза йоккхагӀа а мельзавод. 7—8 миллион сома маьха продукци арахеш цо шера. ХӀаьта вӀалла йоаргӀйоначa къахьа а сагӀа «кхизгэ»—кирпишаш ю завод. Цун кагаметта хьалхьа дӀарча гигант. Назара, арахецача продукций доаалах СССР-а кхоалагӀа д ю. Болх [illegible] йолакха дукха за йисаш. Шера цо арахецаргья 26 миллион кирпичаш.

Ишта ергальнай цу мехка уж къаьна шин предприяти. ХӀаьта кхы а керда алхаьтта хьагӀа а хкийттай царна. Цар йоай «тукамада» кертай Ахриева цӀерагӀйола «Электроинструменте» дӀа завод.

Вай боккхача мехка [illegible] цо Ӏеш деррига дунеш [illegible] йоаппийтай ца Наьсарен [illegible]. Тхьаьн кхойтта мехка уж цо аь тайп-тайнара электромашинаш. Вай мехка бӀаь совгӀа город а цунца бувзам болаш. Социалистически пачхьалкхеш вӀаши гӀо дечa Экономически Совета [illegible] мехкех из укх шера.

Назране «Цун сийле [illegible] класс» хьахкина [illegible] шу совгӀа за мара ац. 1957 шера [illegible] бӀаь сог мара хургий [illegible] укхаза промышленноста къахьегаш. ХӀанз дукхьаш цӀ, цхьан заводе къахьегаш [illegible] совгӀа сог. [illegible] болхлой класс — [illegible] совгӀа сог.

ХӀанз вай мехкарча [illegible] городий заводашка, фабрикашка кхыйолча промышленни предприятешка бӀартаге [illegible] а кхаддоег, хьабдаш [illegible] Назране [illegible]. Москве ВДНХ дӀалхьаьхаш а «Электроинструменте» [illegible] болхло Марзаганов Ахьмад а «ОСИ-ЭН» [illegible]. ХӀанз технически [illegible] хиндерия ва из. Укх денешка ТАСС-а фотохроника [illegible] а тӀа хайнар, Свердловске Рефта [illegible] СССР-а етгара [illegible] гӀа йола ГРЭС хьалъеш [illegible] Назранерa [illegible] Оздоев Идрис. Вьетнаме оттaча [illegible] вӀаь гӀиналаш [illegible] ца укхазара Костоев Дауд. Дукха ба ур-м...

Укх шера кхы шу мара доаьд Назрана. Пхи шу мара дац цун город хилла. Баьхьа, доаха [illegible] кхача городашна гӀа боаг из. Хьалха сагна аьссa хилий яа шийна ухе гӀоала чакхьдаьа доездаш. ХӀара денна цхьаьнагӀа цу дӀаух электромашинаш [illegible] трикотажни фабрика [illegible] дола берихьад, эльта промышленни продукции сетта биегш.

Дукха ругаьа дӀадоахийт [illegible] город кхы а тоалург. ХӀара [illegible] вахьара лаьрхӀача [illegible] лиаа сона каьла нах чубаха гӀаьсаш, кхыйола объекташ тӀогӀагӀа укхаза. Цу дахьа [illegible] гӀо тха город тоалург а къахьегахта цу предприятешца, къаьстта а «Электроинструменте» [illegible] вода.

М. ЗАНГИЕВ.

КЪОНАЧА ГОРОДАША—ЮБИЛЕЙНА

СА ГУДЕРМЕС

ТХОЙ города моллагӀа нарда дӀана хьахилча чӀоагӀа салоӀам хул сона, цу тайпара дега гӀоьленаш са вахаре дукха хиннай. Из пишта хиннад са город даим тоалуш, дегӀаукаш йоландаь. КӀаранеа безамец езеи а ше эттара хьалхара гӀа бахкха, ший цӀе дагӀа, оагӀув оагӀох теха шийна цхьана хаалонаш а сийрда деноаш а дайна новкъостий баха моттиг. Цу тайпара моттиг йолаш ва со а, хӀаьта аз цох доаккхал а ду.

Гудермеса станик 1917 шера хьалъяьаьккхай. Со балха эттача 1923 шера паровозни депо граждански тӀема чеенех юкаметтаоттаяна яр. Беррига хӀане бац аьнна машиниаьъахой цу хана вагонашка бахар. Станцено гонаьа хиина цӀенош а дохадаь дар. ХӀара дийнахь болх бьенначул тӀехьагӀа шин-кхаь сахьата субботникаш дора оаха. Ишта, иаьа шу даьлча 15 паровоз дӀаоттабе йиш хургйолаш тоайир депо. Болх беча а вахаре а дукха дар на тоьаш доацар. Мехкагa низболаш мара латтацар. Цхьабакъда, хало йоккха хиларах тхо дохацар. Кердача вахара чам байзача наха кӀаьдбалар фуд ца доаш къахьегар. Къаьстта дӀайдай дар кагирдой вахар. Вуриттa шу даьна йолча хана комсомоле дӀайийцар со. Из дар 1923 шера. ДагалоагӀа сона цу хана итташ мара ца хиннача тха комсомольцаша хӀанз клуба гонахьа товенна латта нара мишта хьайир. Юххьаьаца хӀаранe цхьаьаца га дӀаегӀар. Оаха хоза тоаьча парке 1928 шера керда клуб хьайир.

Городаца цхьана дегӀаекай тха локомотивни депо. ХӀана укхаза болх беш ва шин эзар совгӀа сог, городе бахача беррига кахех пхийттлагӀа дакьа хул цох. Со балха венача хана 7 никъ мара ца хиннача хӀанз 21 никъ а болаш йоккха узлови станица хиннай цох. Тепловозашта ремонт еча шерра юкъейоалаьй прогрессиони техника, механизаци.

Тха городе бахача дерригача халкъай хӀана бац аьнна пикалаш ба тха депо болх беш. Барт-вхьоагӀо йолаш, вӀаший новкъостал деш тха коллективе къахьегаш ба, тхьаь къамаш нах. Тхьаь итт шу да депо Овяаров Филипп Кузьмича болх. Йоккха говзал йолча цо цамаьрша дӀалу шин опыт къоначарна. Дукха за йоацаш стрегальшика говзал Ӏомайир цо воккхача Гадиев Руслана. Шоайла дика тарлуш цхьана къахьег машиниста эрсечо И. А. Барабачевцуа гӀоначо эрмало Гандиляв Шотаси. Коллективе сий деш а лоархӀаш а ба машинисташ: гӀурже П. Бабишев, нохчо Т. Бадоев, хӀирe В. Фацаев, украинец П. Гресь, кхы дукхахбараш.

1925 шера машиниаьъхочча М. И. Калинига дехарах малабузем оагӀорахьa тхона лоархӀа керда цӀенош хьалде эттар. 1937 шерага кхачалехьа цох бӀарча поселок хьахилар. М. И. Калинина цӀи тиллер цох. ТӀехьагӀо мара дегӀая йоалаялаязар хӀана города цента йола милабоалеш оагӀув. ХӀана проспект йолча гӀолла хьалха машиниаьъа дини ар, хӀаьта царсуд йолча—вокзал. Цига хӀанэ хьалъаттад массехкаэ вӀаштӀардаь административни здании, пионерий Дворец, быткомбинат, культпросветучрежденеш, города учреждении, нах чубаха вӀаштӀардаь цӀенош.

Гудермесах город яьча 1941 шера итт эзар совгӀа нах бах укхаза. Цу хана хьалхьа аьниед кӀаар Орджоникидзески машиниаьъаха техникум филиал кхыйола школа, машиниаьъа больница, ОРС-а предприятеш, Ленина цӀерагӀйола клуб, школа вӀаштӀардаь ших чубаха массехк цӀа. ДегӀайоалаш хулаш районни центр а. Къаьстта дукха керда промышленни а культурни а предприятиш хьахилар СайлахЬ - боккха Даймехкaн тӀом чакхбаьлача тӀехьагӀа.

БархӀагӀча пятилетке хьалйир Гудермесе «Мехинструмент» завод. Цуа продукци вай мехка дукхача шийнгача йоа. Тха города а йоккха мяхъя завод, консервни завод, «Гудермесмежрайгаз» трест, кхыйола предприятеш. Тха берашт дешаш ца городерча массехк юкъерчя бӀархӀшерарчеи школашка, педучилище, болх беш я шин больница, хьалхьа кхийола лоархӀаме объекташ.

«СЕРДАЛО»
3 оагӀ. 8 декабрь, 1972 шу.

халкъий барттайнача дезале

НОХЧ-ГІАЛГІАЙН пачхьалкхан университете деший бу дукха-ч къонах бола нах. Царна юкъа бу эрсий, нохчий, гІалгІай, эрмалой, дагестанцаш, белорусаш, кхиберш а. Уж бу хургболу хьехархой — математикаш, физикаш, литераторш, биологаш, историкаш.

СУРТА ТІА. (аьрру агІорхьа) физикин кабинете практически занятех бу студенташ арна Н. Горбачева, дагестанец Р. Дибиров, белорус В. Горбачев, эрсий Н. Мануйлин, нохчо Н. Гадаев, гІалгІа Р. Яутова.

С. ХАКИЕВА сурт.

●

УХХ юбилейни шера дукха чолхана барнаш дина «СевКавНИПИнефть» институтан коллективо. Цо ухх шера исследовательски мехкадьттан декъан [illegible] тайп-тайпана проекташ кечйина, [illegible] мехкадьтта дийна а [illegible] тьехьо бола радиологически проекташ.

[illegible] ширахь [illegible] институтан технически [illegible] Хуршуров керта [illegible] лабораторин. Цига дика бола бизнес [illegible] Е. С. Хакимова.

СУРТА ТІА: лабораторин [illegible] Хуршудов Е. Ромашов.

С. ХУГАЕВА сурт.

ЙИЦЛУРГЙОАЦА ХА

ШОВЗТКЪЕЙ шарахь шу да со «Автоспецоборудование» заводе болх беш воле.

Цlамиге дицлургдац сона 50-гlа шераш. Цу хана тха завод цхьа продукци кувцаш яр. Хlакъа болхьма геттара чlогlа эшаш яр цхьалхане автооборудовани. Цудукъе тхона тlедиллар 40 тонна кхаьгlа цlаращураш универсальни домкраташ арахеца.

Хlара саго кхетадора ма болх чlогlа боккхачене вилар. Цудукъе массане а шуой ха ца къуьсаш беррига низ кердача гlуланге дlалуш къакьегар. Дукха са хьахьажье керда продукци арахецара план кхочушьъе кьлар заводо. Кхетадой ваш мел чlогlа дина хетар тхона ни? Деькено дукхача совгlаташца белгалбир тхо къахьегама толам. Кхьбашите санна соне а елар «За трудовое отличие» яха медаль.

Дlаух шераш. Керда дехкараш лятт такхн заводо кхьакашиа. Дукхагlена дакъе къонахбараш ба уьг къечашдераш. 1966-чу шера пенсе вахар со. Цхьобакъда, цlегlе вагlаш дукха ха яккха магандац. Цу тlе завода администраци а яр со кхоорихаш. Цудуьъе кхьакагlа санна тахан а ве со сайн сан оьчье сай заводе болх беш.

В. ПОДЗОЛКИН,
«Автоспецоборудование» заводо болхло.

ХАЛОНАШ ЭШАЕШ

ТКЪАЬИ пхиь шу да со кьайбаш леладече ферме болхь ена. Хала дар цу хане кьайбаш лелаерашта. Дерриге балхаш куьгашца дара. Хlанз санна енйрден паргlатен ецар кьайбаш чудоаккаду помещенеш, lей шелонаш ера а доьккаш меледа девар доккенне хий.

Болхь оьеча шера 10 етт белар сона. Шlеха дар доехан а уж чуделтта моттиг а. Цlеидаь кхо ерадьлккар ва. Цул тlехьагlа щатка а тьеззаш доохи цlендир.

Шуой йиша, йоlа санна новкъостел дера сона цу хане ферме доерхалле болх беш хиндера эрсий, украинцийн, нохчий [illegible].

1936 шера дена со болх беш я МагlарБено районе «Ингушский» совхозе шоллагlа отделене цу фермен. Тха ферме хала дар дола балхаште механизаци яй. Тьоера ца кхина торонаш а тlера. Цхьанхзе а ца къастийташ 16 lаснар тlехьара къоастадьа. Ухх шера тlера кхобача lаттагаре пахмагlа 1580 килограмм шура оьцц ахьар ар са. Хlьата итт бетта бьккхай 2600 килограмм.

Н. ПЕШХОЕВА,
МагlарБено районе «Ингушский» совхоза доярка.

Экономика айлуш йоагlа

УХХ ДЕНОШКА СССР-н Нохч-ГІалгІайчен автономен 50 шу дизара сийна республика къахьегама коллективаша десттальча социалистически яхьа итогаш яьй Нохч-ГІалгІай облсовпрофа президиумо. Цига лаьрхlар тха совхоз республикански сийлен Доска тlа хlаятье. Из толам атта баьккха бац. Хlара механизатора, хьайбаш леладечо, совхоза партийни организацо, ишттане боахама производства ерригача звеньяша цхьана шорта боахама продукташ алсамъяккхара тlагlоертта къахьегарах хьакьина хlинна да ю.

Тоьам ба, илат тха совхозо ухх шера ихал 150 тонн йолча 350 тонн дехкад, аьлча. Планал шозза совгlа схьаэ шекара сиекла а. Цох да йиш я хлоттама хьалаш ю хиначча шера а къахьегам доттlа хlаштlехьбаьккхача кхашкара чудахьа беркат шиа ца даьлийтраза совгlа, совзакхха а йиш йолга. Цох доьккхаш деш санна тхоьй хьалхалаттача къахьегамхой доагlача тайнара сий деш а я тха партийни организаци.

Царех хьана дуьнаш шlи ца аьккхача яргьиц шоашта тlадаьккхе коллагlа производственни а общественни а деккхар тешаме кхочушдеча коммунистий, трактористий Вангаев Папен Таипов Шамсудди. Боахама меттел ерригача районе а белгальнолаш къахьийгар ухх юбилейни шера звеньевоя Дадаев Балаудина. Хьй ца дехкача кхашка доакъара лаьрхlа хьажилаш кхоеш хиннача цо хlара гектара тlара 250 центнер моша доакъар чуийцар.

Кхы а ойсарегlа къахьийгад тха хьайбанаш лело тlара ахкаборешн леладераша. Ухх тlехкьарча хана шоай болхад дика ца боаллача пар хьайбай боахама продуктивность дикка айлай. 1970 шера хlара беттача lаттагара 2140 килограмм шура лькхар, хlаьта 1971 шера из хьоакхам 2730 килограммага дlакхаьчар. хlара цопа котама тlехьара 1970 шера 175 фуь гулаьы. 1971 шера — 189 фуь. Кхы а беркатегlа хиннад цара юбилейни шу. Хlанзале пачхьалкхен план а социалистически декхараш а кхочушьъь доаркаша, коа тlара оалхазараш леладераша. Пачхьалкхен пунктага цхьайтта бетта царгара дlакхьвчай 1150 тонн совгlа шура, 10,4 миллион фуь, 383 тонн жижиг.

Цу хьоккхашка кхача карагlдьинад цар хьайбаш, коа тlара оалхазараш дукхагlа добаш санна цар продуктивность лакхъяра а йоахо еш боландь. Кlезигагlа хулаш дорг продукци ахкаргe дlадохийтар а.

Боахама фермашкара беррига хlана бец аьтта бола доаркаш, коа тlара оалхазараш леладераш хlалехе а шоаш ухх шера айхlачуйга кхьъчаб. Хlаьта бlарччача шера тlачейlа къахьийгача ахлай новкъостел а дукха хьалха йола аьттув баьккхаб [illegible]. Царех я коа тlара оалхазараш леладу Насухакова Нажа. Из ледача хlара цапа котама тlехlара шера план 155 йолча 170 фуь гулаьа цо. Цхьайтта бетта шийтарча хlара lаттагара 3500 килограмм шура лькхай Кадырова Яхас, тlаlийцача социалистически дохкарах хьаьа езар 2750 килограмм мара йоаца.

Вакъда производства ерригача резервах бизна пайда ца хьо йиш йолаш яц тха коллектив. Из кlаьтта къахьегар ухх юбилейни боахама коммунисташа «1972—1973 шш. lаш йоллалаь хьайбай продукташ йоаккхьягем кийчьелгел алсамдаккхар дуьъа хьайбай боахама боллой Ерригсоюзни социалистически яхь йоаржаарахь КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС бa сопаш бувваш довча къамьлашка. Цу сопамо дlадехараш кхоачашдара еха шерарубежаш белгалъьй. Ишта, ухх карарча шера йиьлагlча квартален 1973 шера хьалхарча ах шерен хьалха цу юкъа дьккха хиннача 100 тонн шура, 1 миллион фуь, 50 тонн дулх дукхагlа даккха дош деннад совхоза къахьегамхоша.

Цхьа юкъ дьккхар тха боахамо тlехьбусачарна юкъе а бaха пачхьалкхенна зе деш. Хlаьта нов. Дурдиев боахама кулгалдеяттача хана деиз гlулакх эргадьлар. 1970 шу 105,5 эзар сом пайда а беш чакхдаьккхар, 1971 шера 253 эзар сом хилар пайда, ухх шера тхоашта хьахургдар яхы а нонагlа хиларах дог тийша да тхо.

М. БАКАЛДИН,
Грозненски района «Ермоловский» совхоза парткома секретарь.

Дукха хувцамаш хиннад

ТХА СОВХОЗ къона боахам ба. Кхоалагlа шу мара дац из вlашагlъеллa. Хlаьта цу юкъа цхьа шу демена совхоза ю хинна. Массала, совхоз вlашагlъелдача хьалхарча 1970 шера 147 эзар сом пайда хилар совхоза.

Юртбоахама культураш хьекара lалама хьалеш геттара во lатъадале а хиха къахьегама толамаш доахкарь хьабогlа тха совхоза болхлой ухх мlслагlча пятилетка шоллагlча шера.

[illegible]

Къаьстта дика толамаш доахкаш хьабогlа совхоза хьайбаш леладераша. Хlанзале тlапачхьалкхенга дулх доахара ухх шерара планаш задани а. Дукха хlана дихадан пачхьалкхенга шура йоахара план кхоачашьяь а. Дулх ухх шера 380 центнер дойда дезаш дар. Хlаьта хlанзал доккхад 730 центнер, и планал шозза дукхагlа.

Шура ухх шера 10300 центнер йоахо беш ба совхоза деркаш. Итт бетта ехкар 9580 центнер а.

[illegible]

Дика лард алай совхоза къахьегамхоша тlакхергlача шерарча хьукъьама.

СССР хьеъь 50 шу дизаре сийна хетаеь Юбилейна знак яккхара, цу сий долча юбилея лакхарча толамашца вакхьадахара беррига низ тlабекийта къахьегаргаа тха совхоза къахьегамхоша дlахо йодача хена а.

А. КАГЕРМАНОВ,
Урус-Мартана районе «Гойтинский» совхоза директор, Социалистически Къахьегама Турпал.

ВЕЖАРИЙ НОВКЪОСТАЛЦА

СОВЕТСКИ lедал оттача шерашка Нохч-ГІалгІайчене культурни революци чакхйоаккхаш, коргад гlалгlайна бола квалифицированни болхлой, къаман интеллигенци кийчъеш, доаман кхалнах шарийта lаланах мукъабоахаш, кхонаи йоагуь, культпросветучреждени кьхдар мах баь хлоттовйдай lадамате доккха новкъостал даьд дайна советски мехкарча дукхача шахьарашка долча къаман.

Город Ростов-на-Дону Андреевски района болхлой ГІалгІайна шефски гlуланх деш бар. ГlалгІай юрташка шоай культармейцаш ахийтаб цар, гул а хаь 11000 сом ахча дайтах. Цу дакъ кхетдахьта гlалгlай юрташка хlоахе Буро тlара болхлой а. Цига бехача махаца кхьана воскресникаш чакхдоахар цар, совгlата доамарошта эша цкажиеш телар, нах дешеш йадйн lомаду кlевош хьадоллар, боахам юкьматтаоттабе вахьахlа ремонтиц бенгаден ухийтар. Дукхача предприятии болхлоша шоай алапех ахьа дакъа юта шефски новкъостел дара хьаьъьа фонде дlателар.

Вахаш шоаш гаьна боле а тхьоалагlча шерашка Нохчийчене культурни революци чакхйоаккхача лоархlаме дакъа лаьцаа Украина массехк йоаккхача городах къахьегамхоша. Город Харьковера къахьегамхой шефски новкъостал деш хиннаб Урус-Мартана округга. Одессера баьаш — Сунженски округга, Киевера баьаш — Ведена округга, Днепропетровскера баьаш — Итум-Кхала округга. Духьхьал 1931—1932 шерашка Украина Нохчийчен нах дешеш бадеш lомабайтара 100 эзар сом ахча, 3 радиопередвижка, 228 фотографийна йоагlю лампа айтий.

Мохк ше чlоагlа хало бола бехкаше а Ленинех ца шоте дlадочеча советски правительствон пlаккха бинлацаш, пачхьалкхо чаьллаьхь чlоагlа тоlшбь баьлна хеншарой. 1922 шера бlаьсти Новороссийски [illegible] кийтте 7941 пут хьажкlаш, Мужече Оалинш бахача ваьча дала 30 эзар сом ахча дьожадие.

1926 шера СССР ЦИК-а йоккхагlа халкъа образование учхаlенон дегlайоаллама, агрономически мелиоративни чакхъахкара советски аппарата доаба шоаш чlоагlъяра кхы тlа а Нохчий автономни областе 120 эзар ГlалгlаЙ автономни областе 30 эзар сом ахча хьожадие.

Советски lедал оттача хьалхарча шера деша къамаш йистомана дахкачa халкъий кхераш кийчьяра йоакхо еш хиннай цхьа индустриальни центраш. Грозненски предприятешка санна Къилбаседа-Кавказа заводашкен фабрикашкен балха профессеш lомаеш хилао эзараш нохчийн гlалгlайн. Цу дакъе доккха новкъостал деш хьесий город Ростов. 1928 шера сентябре цига балха профессеш lомаеш хиннача тайп-тайпанча къамех болча наха шоай юкъарча собране ухх тайпара резолюци тlайийтар: «Тхо, болхлой [illegible] лаьцна дукхаьал бахача шаьш ца [illegible] кийчдеш тахкара. [illegible] производства [illegible] Технически [illegible] технически белгlила [illegible] тхо [illegible] хlанз тха [illegible] бегlаш [illegible] диканчар да тхо».

Хlара шера чlоагlъуш дегlабоагlаш лату республика шорта боахам. Цо техникаш, цхьа мах йолунца lамашбеча дакъе дахкад дукхача советски республикаша, областаша, городаша. Республика колхозий совхозий кхьакиа хlана бола беш я Украина, Молдаве, Алтае, Волгограде арахийна тракторащ, Ростове, Таганроге, Херсоне, Гомеле [illegible] комбайнаш. Москве, Горьке, Минске, Сталине хьахь автомобилеш.

Иштта, Грузински ССР вай республике доттаг хий дотта дlакхъллерш, бола турбаш, минеральни удобренеш. Армянски ССР [illegible] тамарни станоказ электродвигателаш, автотрансформатор, Азербайджански ССР вай lеламду химически продукци, подьемно-транспортни оборудовани, шинаш, Литовски ССР вайна доттаг дахкаш деттеш установкаш, хьаш [illegible], Дагестанера вайна хьа хьадаьхь [illegible] технически [illegible] — самолеташ, Кьоашней-ГlалгlаЙ [illegible] областера — цьенчаш технически [illegible].

Социалистически содружество [illegible] социалистически интеграци [illegible] вертагlле рештабо. Республика шорта боахам дегlабоаллала дакъа доаш вежаршта боаца социалистически мехкаша а. Венгрера доттача оборудовани бола цхьайт тха тlара оалхазараш ферманта механизаци е. Германски Демократически Республика вай боахамашта тьеххуьйт «Петтика» яхача ахт шlемаеча машинай комплекташ, кхашнена веттьера бешахьалаеши чуза машинаш. Польшера ахь витаминий хьесо кийчу «Витогамма» яха агрегаташ. Чехословакера хьайцо сенаж кийчью «Витковице» яха башнеш. Болгарера — йол хьохиаш из теккаш йола агрегаташ.

Мехка кхьча областашка шай продукци дlа ца йохийташ цигара шийна эшар хьа ю кхухьаш натгахьа поедпвм хувтьяа ревзубике.

С. ШАБИЕВ.

Кердача коталонашка

СИЙЛАХЬ - боккхача Даймехка тlом тlа дагъа лецарех «За отвагу», «За взятие Берлина», «За освобождение Польши» яха медалаш елар сона.

1951 шера, Советски Эскаре гlуллакх даь вахнчул тlехьагlа Грозне цlаваре со, цу шера Крекинг-заводе оператора гончалалла балха эттар. Дукха операцеш ер lомавь валлалца тоъал за хьккар маш а эцар хlанзара хрпа мо. Дерриге советски халкь фашистски Германе йоаль промышленность тоаеш а, предприятеш къахьеш а дар.

Крекинг-заводе а еттайр керде установкаш. Операторе гиваш lомаль валлалца тоъал за хьккар аз шин сменах болх беш.

Хlанзарча Ленина цlерагlа мехкадьтта, чакхдоахача заводах дlатетар тха Крекинг-завод. Йоккха предприяти хилар заводах. 1972 шера [illegible] мехкадьтта чакхдоахача установкаш елар сона а цхьа сменах [illegible] хиннача [illegible] санна а Завода установка коллективашта юкъе хиннача социалистически яхье массера а къахьега [illegible] тха установка хиларкесь.

Шаьлла дицлургдац сона 1966 шу. Цу шера 26 марта воркlагlча пятилетка дика толамаш даьрах Социалистически Къахьегама Турпал яха цlи елар сона. Цу дезача совгlата кхы а чlоагlагlа хьнар айдир са а са новкъостий а.

Хlанз тха установка еррига процессаш автоматизаци ю а. Из баьхьан долаш дукха а дукхагlа мехкадьтта продукташ арахецаш оаха.

Хlанз са а са новкъостий а СССР-и Нохч-ГlалгlаЙчен автономи хьоь 50 шу дизара сийна шерра социалистически яхь а йоаржаь къахьегама вахте латт. Иlслагlча пятилетка шоллагlча шерара план декабрь бетта кхьахарча денаша кхоачашьоръе тха установка коллективо.

Н. ФЕДЕРНИКОВ,
Ленина цlерагlа Грозненски мехкадьтта чакхдоахача завода № 5—6 йолча установка лакхагlйола оператор, Социалистически Къахьегама Турпал.

1974 ШЕРА ЧОТАХ

АЗ тоадарала болх бу ер 27 шу да. Хlаьта, Грозненски ремонтно - механически заводе болх беш ва са 1961 шера денз. Тха завода арахоь мехкадьтта промышленносте эша тайп-тайпара продукци. Из вай мехка меттел доазол дехьарча дукхача мехкашка дlахьожайт. Цудукъе хьеш йола совгlаташ къаьстта дика хиле еза.

Сай низ дlагlнаб кхоачар ду аз продукци дикагlа аратецара. Новкъостел да дезаш хилча, ца ховра дlаала дезаш хилча тa ца къесаш сайца бола бош балхарна гlо ду.

Дlаьза пятилетка шин шерен аз шерен кхоачашйир аз. Хlаьта кlанз 1974 шера октябрь бетта план кхоачаш я ль цу шера ноябрь бетта чотаз къахьегаш ва со. Са къахьегама лакха мах баьб заводе. «Мехкадьттахо — отличнике» яха сийлен цlи, сийлен граматаш еннай, баркалаш кхад сона. Иштта вай баьчча В. И. Ленина 100 шу дуза ди доадече денешка юбилейни медаль еннай сона, завода къахьегама Сийлен книжка гlо дlаяздьай са цlи.

М. ДАРСИГОВ,
Грозне завода-токарь.

ТОЛАМИЙ НОВКЪА

ЯЛХАЙТТА шу дьалхадар со «Октябре 40 шу» яхача совхоза Долакхе - Юртарча ферме доярка болх бе lомазле хьеча хана. Цу хане ферме къахьегаш бар Назрана районе дика бола бу доярка Даурбекова Шарипат, Шаузалова Зинаебан, шьйбараш. Дика аьхт йолаш а бола говзал йолаш а бар уж доьрдкаш. Доахан детта, царна дезача тайпара гlулакх да lомайир са цар, цудуьъе баркал ю ца царна.

1969 шера Назрана районе совхозий дикагlа йолча доярка массел шура лькхар аз. Хlаьта цхьа шу дьаьхе СССР Лакхехьарча Совета депутатала хоржар со.

Ухх шера СССР-и Нохч-ГlалгlаЙчен автономи хьоь 50 шу дизаре сийна хьрахча хьье [illegible] дале [illegible] а са новкъостийн а.

Хlанзале айса кхоабача тlара lаттагара 3000 килограмм шура лькхаб лькхай са.

Р. ТИМУРЗИЕВА,
Назрана районе «Октябре 40 шу» яхача совхоза доярка, СССР Лакхехьарча Совета депутат.

КЪОНАЧА ГОРОДАША—ЮБИЛЕЙНА

ТОАЛУШ ЙОАГlА ТХА ГОРОД

АРГУН кхача хи йисте Колхозное ювт уlлача производственни комплекс хьалье сецаш бу вартен правительстван 1950 шера Сахьча тьемагlа хьалье дайлар промышленни предприятеш. Царна цхьана гlишлон индустри а дегlаухар. Уагlахьхе доьлар цхьа чубаха, кхыдола дlахlагlаодаь цlенош.

Хьавьхьа, хьалеш латтача промышленни предприятеш, детсадаш, медицински, культура, бытова учреждениеш, организацешка дукха болхлой, специалисташ, хьехархой, лоаш кийшар. Иштта хьалье йийзар профессионально-технически дешара комплекс. 3,5—4 эзар сaг мара ца вахьхача вlамигача юртах Аргун яха болхлой поселок хилар. 20 къамех бола нах болх бе а баха а вlашагlкхийтар укказа лоашача хана.

«Пишемаш» шекарен заводий, «Чечингушводстрой» болхлой, инженерно - технически болхлой культурно-бытови хьалаш тоадара бlачча кварталаш дlалоацаш кукха нах чубаха цlенош, 920 моттиг йола школа, больница корпус, поликлиника, культура цlа, кхийола гlишлош хьалйир. 1967 шера РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Указагlа Аргун поселках город Аргун ю. Цул тlехьагlа кхы а сиха гlа дегlааха йолалу Аргун.

Ухх шера 12000 квадратни метр нах чубаха цlенош хьалдаь а дахьа вlаденнад. Бахача наха шоай низашна хьалла 4 эзар квадратни метр дула цlенош доппаш да-уж. Промышленни районе массахадь а гоа чуйцлай, хlаьта шоай додлахьарча цlеношка а кастта чуйьала ябля. СССР-н Нохч-ГlалгlаЙчен автономен 50 шу дузача шера дикха совгlат хьоьчаб городе бахача нахага. Дукха ла йолццаш дьельь а аькха дlаеккаь 300 квадратни метр йола поликлиника, бытовой гlулакхаш цу комбинат. Города центре шьальерга керда школа, культура Дворец.

Тахан 15 промышленни транспортни предприяти, шиь йоккха совхоз, госплемстанци, юртбоахама опытни участок, 20 совгlа учреждении организаци а Аргуне. Цар тlаь-тlехьагlа дукхагlа арахеш промышленни продукци. 1965 шерана кийсача бlохlагlча пятилеткагlа 39 процент дукхагlа продукци арахьйар, цу юкъагlа 1,3-зза лакхьелар къахьегама ресалле. Уж толамаш доахача керттера моттиг йоаш «Пишемаш», доккхий - панельни цlенош деча Аргунски, аьшка-бетонни изделей заводашка а, ПМК-5, ПМК-575, головной дулхкомбината и. кх. дl. Оаха доккхах ду тхоьй къоанача города предприятешна арахеца продукци республике, мехка меттал социалистически мехкашка а дlахоачашьи дика йоазаш хилавах.

Сийлахь - доккхача цlейно — СССР-н Нохч-ГlалгlаЙчен автономи хьоь 50 шу дузача юбилейнта сийна тlалйца социалистически декхараш толамца кхоачашду города къахьегамхоша. Яхье хьалха латт «Пишемаш», ПМК-557, «Чечингушвелстрой» автотранспортни боахамаш, «Сельхозтехника», Аргунски отделени, кхыйраш.

Балха тlа шоай кlераш кlахьзийтай «Пишемашерча» Воинигова Iайшета, вежараша Висултановгlар Вилален Вахитен, доккхий-панельни цlенош дина Аргунски заводерча Маркиев Султана, Ельцова Надеждас; «Чечингсельстрой» треста ПМК-557 болхлоша Мацаева Баинта, Дукаева lумарас, комплекски бригада бригадира Шавеев Хож-Ахьмада, кхы кукхахьо.

Дыьдения хьальала къахьегар шоай сийлен декхар лерхl аргунцаша, партен правительства хьаладашка уттаду керда декхараш дазаз кхоачашдара шоай низ, хьоьер кходаш нар.

П. МАТАШЕВ,
Аргунски горсовета председатель.

«СЕРДАЛО»
3 агlо. 6 декабрь. 1972 шу.

ГАГИЕВ Гирихан.

ПАРТЕГА

Парти, хьоца йоаг са уйла,
Хьона доаг са хьона дог.
Хьо ца хилче, тургъар шийла,
Латтаргдар бІаргашна довз.
Хьо я бІаргаш сийрдадаьхар,
Іаржа бейса зоахаьр.
«Парти», «Нана», «Вахар»,
«Даьхе» —
Уж диъ дош да са кхеваьр.
Уж диъ дош баьшш са даьше,
Тіем тІа Іодийхад сиие.
Ирах, Борилг, Вошал, Мошар
Нана луш да уж диъ дош.
Нана дения хоаргІ нац хьо,
Хьа гІулакхаш — а хьа юхь.
ДІало хьу Іа Революци,
Сийрдабоахаш аганх.
Хьона мог чкараш тІа кхадо
Зиэлаш, кІеартта боккха мух.
Хьо низ боли кулг дІехкато,
Сийгех бІарчаь седина тух.
Парти, хьона цхьенкте хьо,
Цхьенкне дарц кхераме дац.
Хьона уппув хилча, хьало —
Рузхьа со хьаьрдаанкхарган,
Парти, хьо я хоинхой бейрах,
Парти, хьо бе хаинхой мах.
Хьоца гІа бахлар — хул, майра,
Белгалвоал во хьаьхьолва.
Са я гІорг хьоца гІа бер,
Тешаг со-хьа Іамаргі ва...
«Парти», «Даьхе», «Нана»,
«Вахар» —
Цу диъ доша цхьа мах бе,
Да уж дошаш сийрда, хоала,
ЦаІ дІаньйа, дІаьа хоа...
Парти, кудув догай йоахаа,
Наькъ бозом Іа тІехз.
Цудув хьона йоаг са уйла,
Хьона доаг са хьона дог.
Хьо ца хилча, тургъар шийла,
Латтаргдар бІаргашна довз.

Т. АРЧАКОВ.

КЪАХЬЕГАМА

Со хац хьердаш
Кiеьда,
гІема,
Са дегІ боча Іама дац.
Зовза кхераш
цаІ сой дахар,
Цхьанна балхе
хьайкна вац.
Дьпо улаш,
ГІо дар деваш,
МагІа беарче тегІаш вац.
Ирак лехаш
ЦІера хьаьна
Кхела сердам боахаш Іва,
Пьхоа хьалзьаха,
Балха соттош,
Хьаь тІа тотташ
Мангала кий,
Юрта мел яр буйкъе
гІоттош
Совсаду аз сай лайсий.
Нах тІоувхаш
пхьоале кхош,
Тувс са ліеано
бопете лаши.
Хаз со воиче цьаса бегаш,
Доаг дьаш дешна цІера хьаьрч.
Пьттеи аинха буедьа бельача
Нуз а лакца хьай тІа вахо.
Сагол гІоиа,
Даьхас хьача,
Цига а тоск норда боал.
Къилбаседа къайла тоахаш,
Бутув ша аз эттІабу.
Гензаш лоаш лоаха лоаман
Са бурувша корцаду.
Митта кхоллий со капкьаша
Цхьоегіо йола СССР.
Цун дезаза юкъе хароуш,
ГІоза дах са поаман хаиз.

ПАРТЕЦА, ХАЛКЪАЦА

Шие хьахинача дийнахьа дена шийна айдала дяз бола тхьалаш деннача Октябра гІулакх хьаллоаттиш, Коммунистически партен Советски Іаьдалоа хьалхашка уттаду декхараш къоагтадаь нахага дІа а доазийтаи, уж кхоачашдара цхьаьхьегамхой оарцагІбоахаш, коммунистически кхетам бола керда сагі хьалкхецара тІехьа къовсам лоаттабеш, ... тІехьа гражданскии тІемо бохабаь хинна халкъа боахам меттаоттабара, юрта боахама коллективизаци яра, промышленность хьаяраи дІахо дегІайоаладара гІодеш хьадена гІалгІай художественни литература. Керда хьахинча вай литература дегІадара довзийта беркат даьлар, цу литературе керте даьтта бахлой Мальсагов Зоврбик, Беков Тембот, Мальсагов Дошлакъа, Гойгов Іаддал-Хьажий, Озиев Ахьмад, эггара хьалха гІалгІай меттала дале бола бенна журналистам Шадиев Арсамак, Мальсагов Мухтар, иштта хьыбараш эрсий классически советски литература кІоаргга дІовзаш а, шоай балха тІехь цу литературагара хьехам эцаш а хилара: вайнахьа багахбувцаш метта а, декедкаша а, поэтически кхоачамашта а бІьхий хилара.

ГІалгІай литература хьабена ниж хьоалабеча ... эггара хьалхара дош ала дена Мальсагов Курдза Зоврбика творчестве. Геттара дукха вагІонаш йолаш ба Зоврбика творчески болх: из вар гІалгІай меттала йоазув хьаькхелдар а эггара хьалха вайнаьха метта грамматика оттадер а. Из вар вай вахаре боккхача доархІаме хиннача «Сердало» газета хьалхара редактор а. Вай литература сикха дегІадоаладара доккхача маІанера из болх миштта бе бола хьоахам а луш, Зоврбика хаькхарча говзалца эрсий меттала гІалгІай меттала яьхай дукха поэтически произведенеш. Из вар эггара хьалхара вайнаьха литературин критик а.

ХьалхагІа чІоагІа дар вай меттала ... бокъонаш тейаега. Из нийрча гІулакх вахарлара дІадаккхара ерриге общественность оарцагІьовкха еаш дар хьалхашка даьтта декхар. Цу декхарийна хетаь яр Зоврбика язьь «ЙоІ йодаар» яха пьеса. «Сердало» газета тІа араьннача гІалгІай меттала эггара хьалхарча цу произведенех боккха пайда баьлар наха ешаш а самоделтельни артисташа сцена тІара гойташ а.

Вайнаха юкъера хІаьз а тІехь кІоаденна дІадаланза а ІаьІьмате доккха зулам доахаш а дола гІулакх — пхьенаш лехилга — дувцаш яр Зоврбика цхьаькха пьеса — «Ихьа». Геттара говза а, нах тешабеш а, из гІулакх детза драмхІаш а дІахьекхаьр Зоврбика шийш пьеса тІа пхьенаш лехилга кел аха хІама да.

Ханикхьарча тематиках язъь, риторика йоацаш, вахар ше мадарра хьахьокхаш, шо-шоай гІулакхашца, оамаланица, уйлашца вайна гонахьар нах бовзийташ уж хилара латт Зоврбика пьесай дикал. Цо цар тІа эггара хьалха хьахьекхар вайнаьха мотт бІаьний, шавза, хьаьзделлаш дола дагардар дІаала йиза торо йолаш хилар.

ДерригаІа дунен тІарча пролетарей гимн «Интернационал» гІалгІай меттала а даьхха, Зоврбика тІеххьа — тІехьа ший шеначча поэзеца гІалгІай литератураьа юкъевера Беков Тембот. Школай хрестоматешта юкъеъд Тембота стихаш: «Ши зазаь», «Іене беххой боабарь», Эпитет къьвга, віашц тардар тешаеш хиларца, вайнаьха багахбувцамах пайда эцаце белгалйолаш Бекоя Тембота творчество.

Вай литературе белгтала мотт тиг дІалоаш гІалгІай а цар гІулакхаш а дувцаш эрсий меттала дадин хиннача Гойгов Іаддал-Хьажида. ГІалгІех эггара хьалхарча парте наха, В. И. Ленин шийна бІаргавайна волча Гойгова произведеней лаккхара мах баьб цІи хезза болча писатела Серафимовичен Ставски.

ГІалгІай художественни литература дІахо дегІадоаладара доккха маІан долаш дар хьона ... прозаикаш цунна юкъебахлар. Вайнаьха йоазонхоий Мальсагов Дошлакъас, Озиев Ахьмада, Озиев Салмана, Мутушев Хьамбикара, Базоркин Идриса, Зязиков Бахьауддина, иштта кхычар а майрра юкъехудь шоай произведенешта эрсий художественни литература ІІаьхий героаш. КІезига тІехьагІа ... бервате гІулакх яхы а дукхагІа литератураша юкъедера Ялиев Джамалдас, Ведзижев Ахьмада, Боков Ахьмада, Чахкиев Саида, Плиев Махьмад-СаІида, Хашиев Ахьмада, Чахкиев Капитана, Албогачиев Джабраила, иштта кхычар к.

Граждански тІема шерий сийле хестаеш, ГІалгІайче иштта революциони хІана хиннай довзийташ я Базоркин Идриса «Сатассаш» яха драма, «ТІахьекан» яха повесть, «БІаьшерений боадон чура» яха роман, Зязиков Бахьауддина «Республика цІерагІа» ахен «Тургала валарпара вйс ди» ахен повесташ, Чахкиев СаІида «Бергтий бийсаш» яха роман, Боков Ахьмада «Йеке къонгаш» яха роман, Ведзижев Ахьмада, Мутушев Хьамбикара, Хамхоев Ахьмада, иштта кхыбарий поэтически дош.

Идейни чулоацамга а, художественни кхоачамашка а дилачакІоажамо тІаьца цІера сийг саина, наха дІовцаши цар дегашка юкъоаши хилара а къахьтта белгал яр цу хана Базоркин Идриса произведенеш. ТІом болабеннача юкъе цо язйир тІем тІа йода нохчий йоІ юкъаш йола «Укх денгашка» яха пьеса. 1941-ча шера 6-ча ноябре Лермонтова цІерагІча театре грозненцашка дІакьехкар Идриса цхьаькха пьеса — «Капитан Ибрагимов».

Халкъо аллаа багагІа дувцаш хиннача фольклоран кицанаш ... художественни литература. Берригача советски нахага дІакхача а хьо дешда а йиш хургйолаш, Москве эрсий меттала араяьлла а ... Базоркин Идриса, Бекова Ахьмада, Чахкиев СаІида, Ведзижев Ахьмада, иштта кхыбарий книгаш.

Массехк дош ... литература ... хьалхагетташа шийна тІа а ... литература еррига ... жанраш ... бокъо а ... литературни критика. Цу дакъе дукха ... хьа а йоалаш бола берриг гІалгІай литературе ... кІезига ба.

Кхоане дагалела ... керда сага. Из цун кхоане — литература ... керда юкъе уха вазнагІа бола литератораш ба. Хана болхкагІа болча писателашта ... хул тахан ... керда саг ... хьаьттаргІ ... догдоахийта йоалаш хилча. ... бІубенна оьлалу: Гагиев Гирихана, Костоев ІалиІана, ... Мурада, Плиев Амира, иштта кхычар а маьхера ... хьакхоьладагьа.

Хьамзат ..., литературовед.

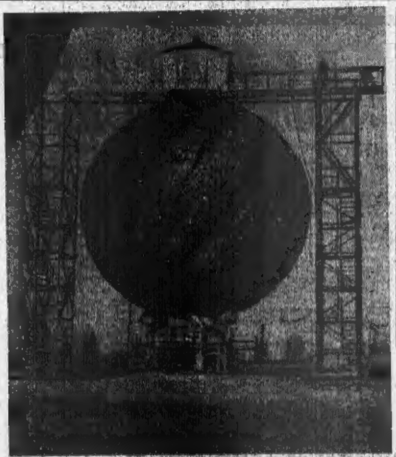

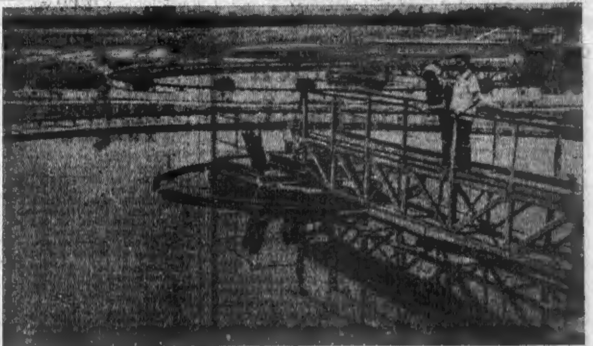

Тахан вай республика хьалхегаиза дезду ... Советски къамаш Октябра маькан кІана ... уж коммунистически партеца ... 50 шу дизар. ... Нохч-ГІалгІайче. ... Совета ... гІалгІача республика истореда ... сага цецдалаш ... машиностроени, нефть, ... химически, металлообрабатывающий, энергетически, ... промышленность. ... хулхошамаш ... республика 61 колхоз 66 совхоз а.

СУРТАШ ТІА (аьрзоьхьа аьрдехьа): Грозне хьалхахь латтача газ чакхайоаха завода ... горечь ... резервуараш. Аьттехьа — Грозни ... А. Шерипова цІерагІча механически ... химически промышленность ... биологически ... сооружени.

Лоарчуь тІа — Нохч-ГІалгІайче ... тахан.

Р. Дикен (ТАСС), В. Юнцевичев, Н. Кобиашвилев сурташ.

ДОТТАГІАЛО КХЕЛЛА ИСКУССТВО

Вай деношкара Нохч-ГІалгІайчен культурен искусствон, ма дарра аьлча, дукха оагІош болаш я. Дукха дуне йиш я Нохч-ГІалгІай иллеха иллиаларкосий, халкъа творчествахи музыкантий-профессионалий творчествахи.

Даим сапаргІатдоахаш бола къаст, хІанзарча художникашта а материал а халкъа творчество. ПІаьхий я из. Цо художествено хьахьекхай халкъа идеалаш, халкъа дагилаттараш, сага дикагІйола оамалаш халкъо миштта кхетаю. Вайнаьха вахар, гІулакхаш хьахьекхад къахьегамах, обрядех лолча героико-эпически лирически иллешка.

Сийлехь-йоккха Октябрьски революци хинначул тІехьагІа дена Іилиаш наькъана цІенхаштта Іомае йолалу нохчийн гІалгІайн халкъа музыкальни творчество.

Республика культурни вахаре йоккха событи хилар шийна къамаш аллеи халхарен ансамбль а йолаш Нохч-ГІалгІай пачахьалкхен филармони а музыкальни училища а хьелдарах. ВІашагІьехкар кулгалдеш инструментальни музыка чІоаггІа дукхаеза хинна М. Эльдаров а волаш йола духовойи струнни инструментайн оркестраш.

1931 шера Ростове хиннача Къилбаседа Кавказа халкъий искусствай 1-ча краевой олимпиаде илла оалаш яр йоккха йоаша коллектив. Ший къаман дараш а юкъе долаш бе-бе иллеш даьхар цо. Цавна аіараш лоакхаш яр олимпиадана чІоаггІа кийчлуш хинна Мальсагова Фатима.

1932 шера 32 саг юкъе а волаш эггара хьалхара нохч-гІалгІай хор вІашагІйоаллаь. Хора юкъе дакъа лоацаш бар талант йола музыканташ, иллиаларкхой: Хамхоев Ахьмад, Цицкиев Идрис, Димаев Іумар, Айдамирова Марем. 30-гІа шераш — профессиональни музыкальни искусства юхь дІайолленна ха. Цу кердача юхьига керте эттар композитораш Г. Мепурнови Н. Речменскийи. Къамий инструментий оркестр вІашагІйоллилга эггара хьалха дагадехар, цунна кулгалдеш хиннар Г. Мепурнов вар (1936 ш.). Оркестро лехкар вІашагІъехка къаман аІараш, эрсий малхбузехьарчен классикий произведенеш.

АрайоаІ фольклорни материала тІара хьаяь эггара хьалхард профессиональни музыкальни искусства произведенеш: художественни обработкаш, халкъа темаех йола шоай тайпара произведенеш: фортепианона лаьрхІа Г. Мепурнова «Шерипове йола поэма», «Нохч-ГІалгІай темах йола фантази», Н. Речменске язъь симфоническа оркестра лаьрхІа 4 дакъах латта «Нохчий сюита» (1939 ш.), «ГІалгІай увертюра» (1940 ш.), «Шерипов Асланбек дагавохар» яха симфонически сюита (1958 ш.), «Нохчий къьнара марш» (1960 ш.), «ГІалгІай интермеццо» (1961 ш.).

Нохч-ГІалгІай музыка ший тайпара хиларо уйла тІаззар дукхача кхача советски композиторий а. Нохчашкахьа укъа баьхна Іийнабаи М. Коваль, Б. Шехтер, А. Александров. Уж бахкарах хиннар да М. Ковала «Ди хьоазабар», А. Александрова дукха иллеш.

Къамий культура къьстта чІоагІа тоалла йолаенный парте XX съезд хинначул тІехьагІа.

Творчески вахар-гІулакхаш дІахо хьу далкъа иллиаларкхошек музыкантаишен, доккхагІча йовхалах болча исполнителаша: Димаев Іумар — башка-дика пандарч, виртуоз, импровизатор; Цицкиев Идрис дахчан пандар ше тІехьа а лоакхаш ший дешлех иллиаларко, Б. Сулейманов, А. Хамхоев, илла оалаш пандар лоакхаш йола М. Айдамирова.

1959 шера Нохч-ГІалгІайчен композиторий творчестваьта хьажар хилар. Цига дакъа лаьцар композитораша Мураделе, Сорокина, Новикова, хІаьта иштта Къилбаседа Кавказа автономни республикай искусствай болхлошла а. Цу хьажара боккха лоархІам сенах латтар аьлча, из латтар, республике къамий музыкальни творчество дегІаяра цо новкъостал даь а нохч-гІалгІай композиторий профессиональни кийчо дІахо лаккъйнза эргйоацилга хьагучадаьккха а хиларах.

Союзни лоархІам болаш йолча культурно-массови мероприятешка доккха дакъа лоац Нохч-ГІалгІайчено.

1960 шера — Москве гойтар Нохч-ГІалгІайчен самодеятельни искусство. Нохч-ГІалгІайчено дакъа лоац КПСС XXIII съезда хетаяьча спектаклашка хьажаре. Кремлевски театра сцене Х. Нурадилова цІерагІча театро гойтар «Асет» яхача Р. Гамзатова пьесах оттаяь спектакль. Цу спектакла музыка язъьяй Нохч-ГІалгІай музыкальни училища йистеяьккхача композитора А. Шахбулатова. Цун я нохч-гІалгІай темаех йола дукха произведенеш а цо ше язъь вокальни сочиненеш а.

1964 шера — эггара хьалхара музыкальни фестиваль хул Нохч-ГІалгІайчу. Моттигерча артистел, Нохч-ГІалгІай филармоне симфоническа оркестрал совгІа фестивале дакъа лаьцар Волжски эрсий халкъа хоро, Ростовски симфонически оркестро, Азербайджана эстрадни оркестро, СССР халкъа артиста П. Лисициана, композитораша Д. Покрассе, О. Фельцмане.

Цу юкъа республике хьалкхийра музыканташ — профессионалаш І. Бексултанов, С. Димаев, А. Шахбулатов, Московски консерваторе вокальни отделене дешна вагІа Базоркин Зураб, Ленинграде — М. Товсултанов, Ереване, Тбилисе, дукхача кхыча городашка боккхийча говзанчий-педагогий новкъосталца, къаман чам боа а ца беш, профессиональни знанеш Іомаеш ба талант йола кагирхой. Укх шера ГнесингІар цІерагІйола Московски музыкально-педагогически институт йистеяьккхай эггара хьалхарча нохчий йоІо-пианистка Татаева Светланас. ХІанз республикански музыкальни училище хьехаш а концертин выступленешта кийчлуш а я из.

КхоалагІа шераш Нохч-ГІалгІайчен профессиональни музыкальни искусство вІаштІехьъаьнна ха лархІа мегаргйолаш да. Ший музыкальни гІулакхаш цу шерашка дІадоладаьд І. Бексултанова. Из ва мехка йоккхагІйолча цхьан музыкальни вузе — Ленинградски консерваторе специальни образовани яьккха эггара хьалхара нохчо. Цо ший творчествана чулаьций хІанзачул хьалхагІа нохчий музыкана йовзанза хинна чоалхане профессиональни жанраш. Цу селлара лоацача юкъагІа — итт шера — Нохч-ГІалгІайчен профессиональни музыкальни культура кердача формашца йІаьхий хиннай: вокальни циклаш, цхьаьца даькъах латта симфонически поэмаш, фортепианни жанраш, инструментальни концерт, камерно-инструментальни ансамблаш, юххера а, профессиональни классически искусстве карагІдаьлна доккха хІама — симфони.

Композиторски гІулакхашка дика аьттув боал Димаев СаІида. Шоай тайпара я А. Шахбулатова эстрадни произведенеш.

Л. ГАВРУН,
музыковед, музыкальни училища хьехархо.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

8 декабрь
I ПРОГРАММА

9.30 — СССР а Нохч-ГІалгІайчен ... вІашагІъеллага 50 шу ... партень КПСС Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхерча Совета торжественни заседани. ... культура Дворца трансляци. 16.00 — Дешаранта. ... флоте яха олимпиада. ... 17.00 — Бособола телевидени. ... доаттабеш, кхаьхеташ, сатуцаш «Чаяж» яхача документальни фильма премьера. 18.00 — Кердадараш. 18.10 — Телевидени Волгоградски студе передача. 19.00 — Бособола телевидени. ... Союз. Грузински ССР. 20.00 — Ха. Информационни программа. 21.30 — СССР халкъа ... Г. Отса концерт. Пиеталаьча — ... дІалоргаш, передачий программа.

II ПРОГРАММА

9.30 — СССР а Нохч-ГІалгІайчен ... вІашагІъеллага 50 шу дизара ... партень КПСС Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхерча Совета торжественни заседани. ... культура Дворца трансляци. Пиеталаьча. — Дезача концерт.

РАДИО

НОХЧ-ГІАЛГІАЙЧЕН ... 8 ДЕКАБРЬ.

6.30 — «Юртара гІулакх» (эрсий меттала). 6.40 — Хабаре. 6.55 — Хоаттам. 7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.20 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — «Ленинан некъ» газета обзор. 8.25 — Вай доттагІий мозаманаш. ... — Дезача ден концерт (эрсий меттала). ... — ... (гІалгІай меттала). 16.30 — «Боккхой вахар» ... (эрсий меттала). 17.00 — «Ирза мохк» яха радиокомпозици (эрсий меттала). 17.20 — «Хоале орйн ... республике» яха радиокомпозици (нохчий меттала). 17.40 — ... (гІалгІай меттала). 18.00 — ... (эрсий меттала). ... (нохчий меттала). ... — ... 19.00 — ... (гІалгІай меттала). ... республика, са дозал ... яха радиокомпозици (гІалгІай меттала). 19.30 — Республика Шой дезачи ... Грозненцо торжествах йола радиоотчет (эрсий меттала). 20.15 — «Хоале, са республика» яха концерт ... (нохчий меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоалел Грознен хуьцалуш мархаш а болаш, йоачан а доацаш, дакъьийча кхачачацца йолча хана доги а доалаш, малхбоалехьара гІаьхьача боараме мух а хьекхаш ха хила а фегара температуре республикин гІоала 0 градусагара 5 градусага кхоачаш. Грозне 2—4 градус кІовхал болаш хила а тара. Кхоаниа лоаман хуьцалуш мархаш а йолаш, лоадаэия йоачаи а йоаиш, ... моттигашка доги а доаллаш, малхбоалехьара гІаьххьача боараме мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура бийсашна — 3+2, денна 6—10 градус кІовхал болуш хилек тарлу.

Метеостанци.

РЕДАКЦИН АДРЕС: ... Грозный ... Ленина урам, 11 ... телефонаш ... редактор 2-20-11; ... Грозненский рабочий ... типографи ...

СФ05162. Заказ № 10003.